

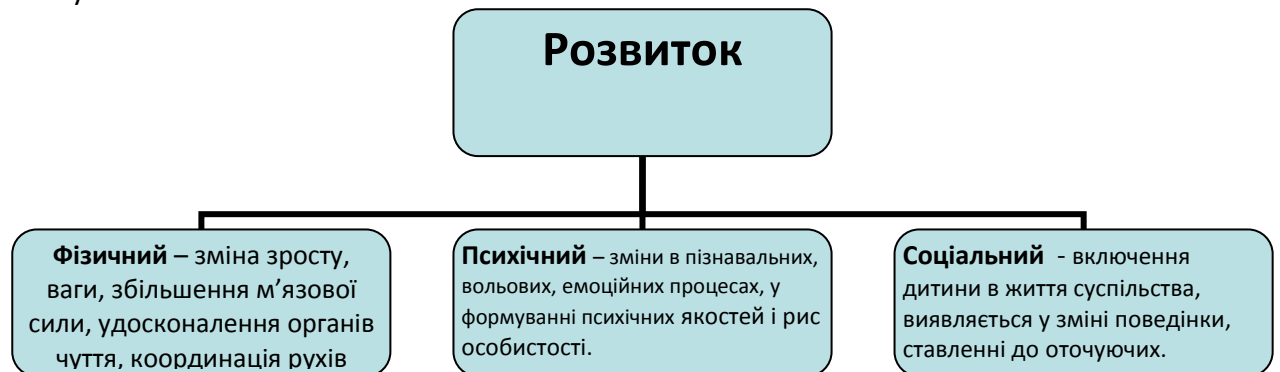
Тема «Розвиток і виховання»

План.

1. Поняття розвитку особистості.
2. Біологічні і соціальні форми розвитку.
3. Фактори розвитку.
4. Роль дорослого у формуванні особистості.
5. Педагогічна вікова періодизація.
6. Індивідуальні особливості дітей і їх врахування у вихованні.

Розвиток - постійний процес кількісних та якісних змін природних і соціальних сторін особистості, трансформація будови і функцій організму, поява нових якостей у свідомості, удосконалення різних видів діяльності.

Розвиток – це процес фізичного, психічного і соціального дозрівання, який охоплює всі кількісні і якісні зміни вроджених і набутих властивостей.

Закономірності процесу розвитку:

- 1) **поступальний характер**, (*пройдені щаблі ніби повторюють відомі риси, властивості нижчих, але на більш високій базі*);
- 2) **неповоротність** (*не копіювання, а рух на новому рівні, коли реалізуються результати попереднього розвитку*);
- 3) **єдність протилежностей** - внутрішня рушійна сила процесу розвитку.

Основні напрями розвитку людини:

- **анатомо-фізіологічний** (збільшення і розвиток кісткової та м'язової систем);
- **психічний** (формування свідомості, самосвідомості, провідних рис особистості, когнітивних, почуттєвих і вольових процесів тощо);
- **соціальний** (набуття соціального досвіду, в тому числі духовного, опанування соціальними функціями тощо).

Тенденції розвитку особистості в онтогенезі (за Л. І. Божович):

- 1) єдиний цілісний процес неперервного підростання;
- 2) неповторність окремих вікових періодів, що роблять свій специфічний внесок у загальний процес формування особистості.

Формування - процес становлення особистості людини в результаті впливу спадковості, середовища, цілеспрямованого виховання і власної активності особистості.

Соціалізація - засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих в даний час конкретному суспільству, соціальній спільноті, групі, та відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду.

Виховання - процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи.

Функції виховання у формуванні особистості:

- *організаційна* - організація діяльності, в якій розвивається і формується особистість;
- *ціннісно-орієнтаційна* - визначення життєвих цінностей, настанов, змісту для розвитку та саморозвитку особистості вихованця;
- *профілактична* - профілактика негативних впливів на розвиток і формування особистості;
- *превентивна (попереджувальна)* - ізолювання особистості від несприятливих умов її розвитку.

Людина - жива істота, яка володіє мисленням і мовленням, здатністю створювати знаряддя та користуватися ними у процесі діяльності; являє собою єдність фізичного і духовного, природного і соціального, спадкового і набутого.

Індивід - людина як ціннісний неповторний представник роду з психофізіологічними властивостями, що виступають як передумови розвитку особистості та індивідуальності.

Особистість - це людина як суб'єкт відносин і свідомої діяльності, здатний до самопізнання і саморозвитку; стійка система соціально-значущих якостей, відношень, мотивів, що характеризує людину як члена суспільства.

Індивідуальність - спільне і особливе, що відрізняє одну людину від іншої, робить її неповторною; своєрідність психіки та особистості індивіда.

Теорії розвитку :

Біологічна - людина - лише природна істота; духовні властивості особистості мають біологічну основу; розвиток і поведінка визначається вродженими потребами, потягами та інстинктами, а також зовнішніми вимогами, до яких людина повинна пристосовуватися; виховання здатне лише прискорити або загальмувати процес природного розвитку.

Соціологізаторська - людина народжується як істота біологічна, однак у процесі своєї життєдіяльності соціалізується під впливом середовища, насамперед тих соціальних груп, які складають її найближче оточення. Середовище є визначальним чинником формування особистості, його вплив практично необоротний; виховання покликане коректувати характер впливу середовища.

Біосоціальна або концепція двох факторів розвитку - людина - істота і біологічна, і соціальна; психічні процеси (відчуття, сприймання, мислення та ін.) мають біологічну природу, а спрямованість, здібності особистості формуються в результаті об'єктивних і спеціально організованих впливів соціального середовища

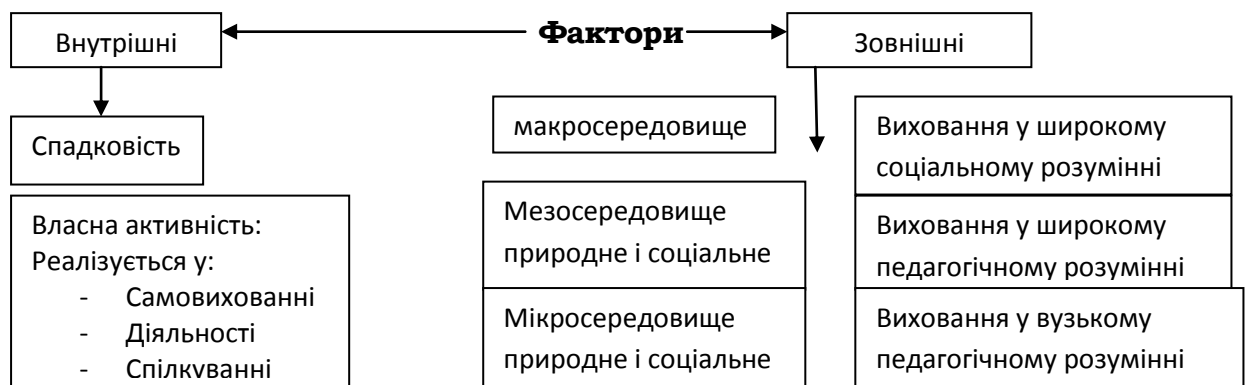
Фактор - рушійна сила, причина, істотна обставина у будь-якому процесі, явищі.

Спадковість - відтворення у нащадків біологічної схожості з батьками (анатоми-фізіологічної структури людського організму: кольору шкіри, очей, волосся; особливостей нервової системи; типів обміну речовин тощо).

Середовище навколишнє - природні, соціально-економічні, духовні та матеріально-побутові умови життєдіяльності людського співтовариства і кожної людини. Розглядається у двох аспектах:

1) *макросередовище*, тобто матеріальний добробут, соціальний лад, культурний рівень суспільства, в якому живе людина;

2) *мікросередовище* - оточення, що безпосередньо впливає на дитину: сім'я, навчальний заклад, люди, з якими вона спілкується.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ – засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих в даний час конкретному суспільству, соціальній спільності, групі, та відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ:

Принцип системності – передбачає вплив на особистість як мікро-, так і макросередовища, які тісно взаємодіють, взаємо впливають і взаємо детермінують одне одного.

Принцип діяльності – обумовлює активну взаємодію особистості з іншими людьми, в яку індивід вступає в ході діяльності і спілкування.

Принцип двосторонньої взаємодії особистості і соціального середовища – означає взаємо обумовленість процесу входження особистості в систему суспільних відносин і водночас відтворення цих відносин в системі сімейних, товариських, навчальних та ін. зв'язків.

Принцип особистої активності та вибіркової – розглядає людину не як пасивну ланку в процесі соціалізації, а як особистість, спроможну активно діяти і самостійно вибирати соціальні умови власного розвитку та формувати власне „я”, виходячи з власного бачення ідеалів і переконань.

ВІДМІННІ (від виховання) ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ:

- Відносна стихійність цього процесу, яка характеризується непередбаченим впливом середовища.
- Механічне засвоєння соціальних норм і цінностей, яке відбувається в результаті діяльності й спілкування особистості, взаємодії її з мікро- та макросередовищем.
- Зростання самостійності особистості щодо вибору соціальних цінностей і орієнтирів, середовище спілкування, якому віддається перевага

Роль дорослого:

- Вводить дитину в навколишній світ; задовольняє одну з головних потреб психічного розвитку – появу нових вражень.
- Впливає на формування особистої свідомості дитини.
- Для немовляти дорослий є джерелом захищеності, позитивних емоцій.
- З 2,5 місяців дитина реагує на появу матері „комплексом пожвавлення”.
- Для дитини раннього віку дорослий є джерелом практичних умінь і навичок.
- Дітям 4-5 років дорослий несе нові знання, пізнавальні враження, які втілюються в перші навчальні уміння.
- Для старшого дошкільника цінність дорослого полягає у здатності брати участь у різноманітних соціальних зв'язках, орієнтуватися у між людських стосунках, отже він є прикладом соціальної поведінки дитини, своєрідним „моральним еталоном”.

Діяльність - форма буття і спосіб існування людини, її активність, спрямована на доцільну зміну та перетворення навколишнього світу.

Провідна діяльність - така діяльність, розвиток якої зумовлює найголовніші зміни у психічних процесах і психологічних особливостях особистості дитини на даній стадії; діяльність, усередині якої розвиваються психічні процеси, що готують дитину до переходу на нові, вищі ступені розвитку (О. М. Леонтьєв).

Основні ознаки провідної діяльності:

- ✓ це така діяльність, у формі якої виникають і всередині якої диференціюються інші, нові види діяльності;
- ✓ це діяльність, в якій формуються і перебудовуються часткові психічні процеси;
- ✓ це діяльність, від якої безпосередньо залежать основні психологічні зміни в особистості дитини, що спостерігаються на даний момент її розвитку.

Соціальна ситуація розвитку - особливе поєднання внутрішні процесів розвитку і зовнішніх умов; особливе ставлення дитини, що розвивається, до соціальної дійсності.

Протиріччя у розвитку дитини дошкільного віку:

- 1) протиріччя між новими потребами, запитами дитини і рівнем розвитку її можливостей;

2) протиріччя між вимогами, що висуваються суспільним середовищем, та тими, що приймаються самою дитиною;

3) протиріччя між новими завданнями та звичними способами мислення і поведінки, що склалися раніше.

Виховання - головний чинник у формуванні особистості дитини, завдяки якому реалізується соціальна програма її розвитку та розвиваються природні задатки і здібності.

Сензитивні періоди розвитку – періоди онтогенетичного розвитку, коли дитина буває особливо чутливою до певних виховних дій; періоди оптимальних термінів розвитку певних властивостей психіки і психічних процесів.

Критерії розвитку:

- **Анатомічні показники** – розвиток кісткової, м'язової, серцево-судинної та статеві системи.
- **Фізіологічні** – показники діяльності органів дихання, кровообігу, нервової системи.
- **Психологічні** – особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, мовлення, темпераменту, характеру.
- **Фізичні** – зріст, вага, обсяг грудної клітки, стан м'язів.
- **Педагогічні** – визначають можливості розумового, морального, трудового, естетичного, фізичного виховання дитини.

У психічному розвитку дитини простежуються періоди помірних, поступових змін і різких стрибкоподібних змін, пов'язаних із зникненням попередніх, появою нових психологічних рис.

Л.Виготський назвав їх віковими кризами.

У дитячому віці виділяють:

- криза першого року життя;
- криза трьох років („Я сам”);
- криза 6-7 років;
- підліткова криза.

Для кризових періодів у дитинстві характерними є:

- процеси переходу до нового типу взаємин дітей з дорослими;
- зміна соціальної ситуації розвитку;
- зміна діяльності;
- перебудова всієї структури свідомості дитини.

Педагогічна вікова періодизація:

- ❖ Ранній вік (від року до 3х років)
- ❖ Молодший дошкільний вік (від 3х до 4х років)
- ❖ Середній дошкільний вік (від 4х до 5ти років)
- ❖ Старший дошкільний вік (від 5ти до 6-7ми років)

ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ:

<i>Віковий період</i>	<i>Провідна діяльність</i>	<i>Об'єкт пізнавальної діяльності</i>	<i>Яка сфера психіки переважно розвивається</i>	<i>Новоутворення віку</i>
Немовлячий (0-1 рік)	Безпосереднє емоційне спілкування	Взаємини	Особистісна (потреби, мотивація)	Потреба у спілкуванні. Емоційні відносини.

Раннє дитинство (1-3 роки)	Предметно-маніпулятивна	Предмети	Пізнавальні процеси	Мова і наочно-дійове мислення
Дошкільний вік (3-7 років)	Сюжетно-рольова гра	Взаємини	Особистісна (потреби, мотивація)	Потреба у суспільно-значущій та суспільно-оцінюваній діяльності
Молодший шкільний вік (7-11 років)	Навчально-пізнавальна	Початки наук	Інтелектуально-пізнавальна	Довільність Внутрішній план дій Самоконтроль Рефлексія
Підлітковий вік (11-15 років)	Діяльність спілкування у процесі навчання і праці	Основи наук система відношень у різних ситуаціях	Особистісна (потреби, мотивація)	Прагнення до „дорослості”
Старший шкільний вік (15-17 років)	Навчально-професійна	Основи наук і професійної діяльності	Інтелектуально-пізнавальна Особистісна (потреби, мотиви)	Світогляд Професійні інтереси

Народна педагогіка:

Визначаючи необхідність вікового та індивідуального підходу до дитини, сучасна педагогіка опирається на ідеї української етнопедагогіки.

В народній педагогіці була дана наступна характеристика кожного року життя дитини до 5 років:

Новонароджена дитина: пискля, народженняточко;

Дитина до одного року: сміюн, плакса, сисун, плазун, лазуночка, дибун, ходун, сокотун, белькотун, воркота, щебетун, цвіркотун, мовчун, бігунець, зіпун, хвастунець.

Дворічна дитина: стрижек, друга каша, друге літо, балакуча, нишкля, понура, тихоня.

Трирічна дитина: третяки, третє літо, гулячки.

Чотирирічна дитина: четвертак, четверте літо, четверта каша, метунець, шмиглик.

П'ятирічна дитина: п'ятак, п'яте літо, підласок.

Головні напрямки виховання з урахуванням віку дітей:

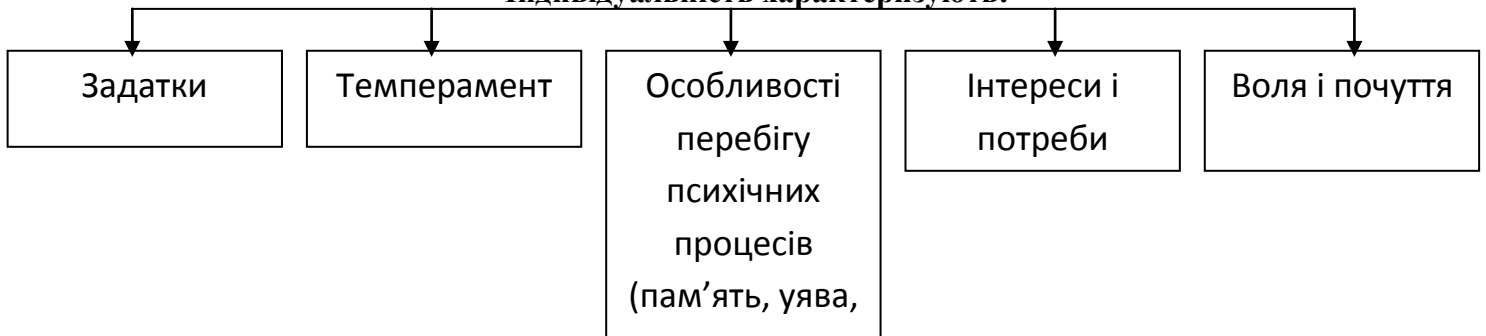
І рік життя

Спілкування з дорослим, ознайомлення дитини з

	навколишнім.
Ранній вік (1-3 роки)	Розвиток мовлення, ходьби, розвиток предметно-маніпулятивної діяльності, через яку дитина пізнає світ.
Дошкільний вік (3-6 років)	Домінує ігрова діяльність, здійснюється пізнавальний розвиток, емоційно-вольовий, формуються передумови для успішного переходу до шкільного навчання.
Молодші дошкільники	Розвиток спілкування з дорослими, однолітками.
Середній дошкільний вік	Розвивається дослідництво, експериментування, самостійний пошук відповідей на різні запитання.
Старший дошкільний вік	Ознайомлюються з моральними цінностями, розвивається творча активна діяльність, психологічна готовність до навчання у школі, навички вільного спілкування.

Індивідуально-психологічні відмінності – стійкі особливості психічних процесів, за якими люди відрізняються один від одного.

Індивідуальність характеризують:

Діти із збудливим типом нервової системи:

- ✓ підтримувати і спрямовувати на корисні справи;
- ✓ виключати з навколишнього все, що збуджує;
- ✓ дотримуватись режиму дня;
- ✓ розвивати і закріплювати процеси гальмування;
- ✓ навчання самоконтролю.

Діти із сильною рухливою, врівноваженою нервовою системою:

- ✓ допомагати стабілізувати їх інтереси;
- ✓ пред'являти постійні вимоги до поведінки;
- ✓ контролювати діяльність;
- ✓ вчити доводити справу до кінця.

Малорухливі діти:

- ✓ розвивати інтерес до діяльності;
- ✓ заохочувати до роботи цікавим результатом;
- ✓ схвалювати вияви активності, ініціативи.

Діти зі слабкою нервовою системою:

- ✓ не можна пред'являти завищені вимоги;
- ✓ не осуджувати за невдачі;
- ✓ використовувати метод навіювання.

В індивідуалізації виховання важливо враховувати особливості психічного розвитку різних статей.

Дівчатка

Більш емоційні, яскравіше виражають свої почуття, дещо раніше починають говорити і ходити, надають перевагу міжособистісному спілкуванню. Їм важливо хто і як їх оцінює.

Хлопчики

Краще орієнтуються у просторі, раніше починають відрізняти головне від другорядного, узагальнювати, схильні до результативного спілкування. Їм важливо, що саме оцінюється у їх діяльності.

Правильно організоване навчання дошкільників передбачає використання диференційованого підходу.

Диференційований підхід відрізняється від індивідуального тим, що знаючи особливості дітей, вихователь розділяє їх на умовні підгрупи, добираючи для них відповідний за обсягом і складністю навчальний матеріал.